

Жоба туралы қысқаша ақпарат

Жоба аты	ИРН АР14869740 "Іле өзені және Қапшағай су қоймасының су мен су түбіндегі шөгінділерді биотестілеу, олардың зерттелетін экожүйелердің биоәртүрлілігі үшін экологиялық қауіпті болжау"
Жоба өзектілігі	<p>-Іле өзенінің суы мен түбіндегі шөгінділердің токсикогенетикалық әлеуетін және онда құрылған Қапшағай жасанды су қоймасын бағалау, олар шаруашылық қызметке белсенді қатысады және кешенді биотестаттау негізінде экологиялық тәуекелді болжау. Су объектілерінің токсиканттармен, оның ішінде мутагендік белсенділігі бар заттармен ластануы су және жер бетіндегі биоресурстардың азаюына себеп болуы мүмкін. Жер үсті суларының уыттылығы мен геноуыттылығы су мен седименттердің табиғи популяциялардың гидробионттары мен жер үсті жануарларына цито</p> <p>- және эмбриотоксикалық әсерін зерттеу және микробиологиялық, өсімдік және жануарлар сынақ объектілеріндегі эксперименттер арқылы анықталады. Алынған нәтижелер негізінде Іле өзені мен Қапшағай су қоймасының экожүйесі үшін экологиялық тәуекелге баға берілетін болады.</p>
Жоба мақсаты	Іле өзені мен Қапшағай су қоймасы экожүйесінің экологиялық жай-күйін әртүрлі тест-жүйелер мен тест-объектілердегі судың және су түбіндегі шөгінділердің уытты және мутагендік белсенділігін мониторингтеу арқылы зерттеу болып табылады.
Жоба міндеттері	<p>1) Бейорганикалық және органикалық ластағыштардың құрамын айқындау үшін Іле өзенінің және Қапшағай су қоймасының әртүрлі учаскелерінен судың, түптік шөгінділердің физика-химиялық талдауын жүргізуге міндетті.</p> <p>Іле өзені мен Қапшағай су қоймасының әртүрлі учаскелерінен су сынамалары мен түбіндегі шөгінділерге физика-химиялық талдау жүргізу нәтижесінде басым ластағыштар анықталатын болады;</p> <p>2) Іле өзені мен Қапшағай су қоймасының суының және түбіндегі шөгінділерінің уытты және генотоксикалық белсенділігін зертханалық тест-объектілерде және тест-жүйелерде зерттеудің қазіргі заманғы әдістерін пайдалана отырып зерделеуге міндетті.</p> <p>Осы тапсырманы орындау нәтижесінде Іле өзені мен Қапшағай су қоймасы сулары мен тұнбаларының әртүрлі тест - объектілер мен тест-жүйелерге уытты, цито-және эмбриотоксикалық, тератогендік, генотоксикалық және мутагендік әсері анықталатын болады;</p> <p>3) Іле өзені мен Қапшағай су қоймасының әртүрлі учаскелеріндегі су мен түптік шөгінділердің табиғи</p>

	<p>популяциялар объектілеріне: гидробионттарға (балық және қосмекенділер), жануарлардың құрлықтағы өкілдеріне (бауырымен жорғалаушылар мен кеміргіштер) уытты және генотоксикалық әсерін зерттеуге міндетті.</p> <p>Нәтижесінде Іле өзені мен Қапшағай су қоймасының әртүрлі биотоптарынан алынған табиғи популяциялар объектілерінде цито-және эмбриотоксикалық, тератогендік, генотоксикалық бұзылулардың сипаты мен деңгейі белгіленетін болады;</p> <p>4) Іле өзені мен Қапшағай су қоймасының әртүрлі учаскелерін судың және түбіндегі шөгінділердің ластану дәрежесі, зертханалық тест-объектілерде және табиғи популяциялар объектілерінде анықталған бұзушылықтар деңгейі бойынша картаға түсіруді жүргізуге міндетті.</p> <p>Іле өзені мен Қапшағай су қоймасының суын және түбіндегі шөгінділерін физика-химиялық талдау, зертханалық және табиғи объектілерді токсикогенетикалық зерттеу нәтижелері негізінде зерттелетін су айдындарының экологиялық жай-күйіне баға беріледі және шаруашылық қызмет үшін ластану дәрежесі бойынша әртүрлі учаскелерді картаға түсіру жүргізіледі;</p> <p>5) Іле өзені мен Қапшағай су қоймасының әртүрлі учаскелерінде биота үшін экологиялық және токсикогенетикалық қауіп деңгейін айқындау.</p> <p>Математикалық-статистикалық әдістердің көмегімен алынған нәтижелер негізінде Іле өзені мен Қапшағай су қоймасының әртүрлі учаскелерінде биота үшін экологиялық және токсикогенетикалық қауіп белгіленетін болады.</p>
<p>Күтілетін және қол жеткізілген нәтижелер</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Іле өзені мен Қапшағай су қоймасының әртүрлі учаскелерінен су мен түптік шөгінділерге физика-химиялық талдау жүргізіліп, басым ластағыштар анықталды; - Іле өзені мен Қапшағай су қоймасының су және түбіндегі шөгінділерінің уытты және генотоксикалық белсенділігі зертханалық тест-объектілерде және тест-жүйелерде зерттеудің заманауи әдістерін қолдана отырып зерттелді; - Іле өзені мен Қапшағай су қоймасының әртүрлі учаскелеріндегі су мен түбіндегі шөгінділердің табиғи популяциялар объектілеріне: гидробионтқа (балықтарға), жануарлардың жерүсті өкілдеріне (кеміргіштерге) уытты және генотоксикалық әсері зерттелді; - Іле өзені мен Қапшағай су қоймасының әртүрлі учаскелерін судың және түбіндегі шөгінділердің ластану дәрежесі, зертханалық тест-объектілерде және табиғи популяциялар объектілерінде анықталған

	бұзушылықтар деңгейі бойынша картаға түсіру жүргізілді;
Зерттеу тобы мүшелерінің аты-жөні, идентификаторлары (Scopus Author ID, Researcher ID, ORCID, бар болса) және сәйкес профильдерге сілтемелер	<p>1. Шалахметова Тамара Минажевна, биология ғылымдарының докторы, профессор, Индекс Хирша – 6, ResearcherID - N-9691-2014 ORCID - 0000-0001-6724-9810, Scopus Author ID - 6603622408</p> <p>2. Колумбаева Сауле Жанабаевна биология ғылымдарының докторы, профессор, Индекс Хирша – 4, ResearcherID - N-8528-2014; ORCID - 0000-0003-0835-3655, Scopus Author ID – 22134772600</p> <p>3. Ловинская Анна Владимировна, PhD, аға оқытушы, Индекс Хирша – 3, ResearcherID - N-6536-2014; ORCID - 0000-0001-7012-2415, Scopus Author ID – 55701592700</p> <p>4. Сутуева Лейла Рахметуллаевна, оқытушы, Индекс Хирша – 1, ResearcherID - F-3269-2017; ORCID- 0000-0002-4838-5339, Scopus Author ID – 57207357033</p> <p>5. Тленшиева Аршын Муратқызы, докторантура студенті, Индекс Хирша – 2, ResearcherID - ACY-7121-2022; ORCID - 0000-0002-3268-7068, Scopus Author ID - 57223870770</p>
Жарияланымдар тізімі (URL, DOI көрсетілген)	<p>- <u>Тленшиева А.М., Шалахметова Т.М. рН және температураның Ctenopharyngodon idella эмбриологиялық дамуына оптимальдық әсерін анықтау /DOI10.31489/2023BVG2/139-144 (https://dist.buketov.edu.kz/2023-110-2)</u></p> <p>- Tlenshieva AM., Witeska M., Shalakhmetova TM. Genotoxic and histopathological effects of the Ili River (Kazakhstan) water pollution on the grass carp Ctenopharyngodon idella // <i>Environmental Pollutants and Bioavailability</i> Volume, 2022, 34(1), P. 297–307. https://doi.org/10.1080/26395940.2022.2101544 (Scopus Q2, 57%)</p> <p>- Тастан Д.А., Дуйсен А., Сутуева Л.Р., Тленшиева А., Коньсбаев Т., Шалахметова Т.М. Гистопатология органов белого амура (Ctenopharyngodon idella) из реки Иле и Капшагайского водохранилища // Вестник КазНУ. Серия экологическая, 2022, №2 (71), С.57-69 https://doi.org/10.26577/EJE.2022.v71.i2.06</p> <p>- Кожухметова Д.Д., Шалахметова Т.М., Чекимбаева Д.Т., Тленшиева А.М. Исследование влияния нитратов и нитритов на эмбриогенез danio rerio // Вестник КазНУ. Серия биологическая, 2023, No3 (96), С. 142-150 https://doi.org/10.26577/eb.2023.v96.i3.012</p>
Патент туралы ақпарат	-

